

УДК 376.011.3-051-056.2/.3:331.54

САМООЦІНКА ВЛАСНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК УМОВА ПІДВИЩЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ КОРЕКЦІЙНИХ ПЕДАГОГІВ

Світлана Михальська, доктор психологічних наук, доцент, завідувач кафедри спеціальної та інклюзивної освіти, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка.

ORCID: 0000-0001-7435-8791

E-mail: svitlana2308@kpnu.edu.ua

Світлана Миронова, доктор педагогічних наук, професор, проректор з наукової роботи, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка.

ORCID: 0000-0002-9418-9128

E-mail: myronova@kpnu.edu.ua

У теорії спеціальної педагогіки доведено, що саморозвиток корекційного педагога, вміння оцінювати свою діяльність, удосконалювати професійну компетентність є вагомими умовами якості освіти та корекційно-розвиткової роботи з дітьми з особливими освітніми потребами. У статті висвітлюються результати дослідження самооцінки якості професійної діяльності у педагогів закладів спеціальної освіти, їх ставлення до фахового розвитку. Результати свідчать, що в різних регіонах України корекційні педагоги однаково серйозно ставляться до фахової компетентності та необхідності її удосконалення.

Ключові слова: професійна компетентність; якість педагогічної діяльності; самооцінка; корекційні педагоги; спеціальна освіта; підвищення кваліфікації; навчання дітей з особливими освітніми потребами; саморозвиток.

SELF-ASSESSMENT OF OWN ACTIVITY AS A CONDITION FOR IMPROVING PROFESSIONAL COMPETENCE CORRECTIONAL TEACHERS

Svitlana Mykhalska, Doctor of Psychological Sciences, Assistant Professor, Head of the Department of Special and Inclusive Education, Ivan Ogienko Kamenets-Podolsky National University.

ORCID: 0000-0001-7435-8791

E-mail: svitlana2308@kpnu.edu.ua

Svitlana Myronova, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, vice-rector for scientific work, Ivan Ogienko Kamenets-Podolsky National University.

ORCID: 0000-0002-9418-9128

E-mail: myronova@kpnu.edu.ua

One of the components of a modern Ukrainian school is a creative and responsible teacher who constantly works on himself. In the theory of special pedagogy, it has been proven that the self-development of a correctional teacher, his ability to evaluate his activities, improve professional competence is a significant condition for the quality of education and correctional work with children with special needs. The article highlights the results of the study of self-assessment of the quality of

professional activity of correctional teachers, their attitude to professional development. Experts from four educational and rehabilitation institutions from three regions of Ukraine took part in the survey using the Google Forms tool. The analysis of the survey results shows the dominance of subjective factors in teachers' self-esteem. The vast majorities of them understand the importance of professional growth and plan to improve their qualifications. Preference is given to active forms. The analysis of the problems identified by the respondents for professional development shows that they are interested in the content and methods of working with children, modern approaches to teaching children with SEN, various aspects of student socialization. The conducted research shows that correctional teachers in different regions of Ukraine are equally serious about professional competence and the need to improve it. However, they lack real criteria and indicators for self-assessment of the quality of professional activity. The development of such indicators and corresponding methodical recommendations should become a perspective for the study of the problem.

Keywords: *professional competence; quality of pedagogical activity; self-esteem; correctional teachers; special education; certification training; education of children with special educational needs; self development.*

Одним із ключових компонентів формули нової української школи є «умотивований учитель, який має свободу творчості й розвивається професійно» [4]. У низці нормативних документів, педагогічних джерелах підтверджується необхідність неперервного підвищення рівня професійної компетентності педагогічних працівників [5; 6; 7]. При цьому вагомим є вміння аналізувати свою діяльність, неупереджено її оцінювати, передбачати заходи з самовдосконалення [5]. Ці вимоги такою ж мірою стосуються і корекційного педагога, який працює з дітьми з особливими освітніми потребами (далі – діти з ООП).

У Концепції НУШ вказано, що однією з складових сучасної української школи є творчий та відповідальний вчитель, який постійно працює над собою [4]. Відповідність цій вимозі є одним із критеріїв атестації педагогічних працівників [7]. У теорії спеціальної педагогіки доведено, що саморозвиток корекційного педагога, його вміння оцінювати свою діяльність і удосконалювати професійну компетентність є вагомим умовою якості освіти та корекційно-розвиткової роботи з дітьми з ООП (М. Буйняк, І. Дмитрієва, О. Мартинчук, С. Миронова, Н. Пахомова, Ю. Пінчук, Л. Прядко, Л. Руденко, В. Синьов, Д. Шульженко та ін.) [1; 2; 3]. У спеціальній та інклюзивній освіті це обумовлено постійними змінами в організації та змісті освітнього процесу, впровадженням світового досвіду в практику навчання дітей з ООП. Відповідно корекційний педагог має швидко реагувати на вимоги часу й враховувати їх у професійній діяльності, постійно вдосконалюючись.

Метою статті є висвітлення результатів дослідження самооцінки якості професійної діяльності у корекційних педагогів закладів спеціальної освіти, їх ставлення до фахового розвитку.

З метою дослідження стану оцінювання якості власної педагогічної діяльності корекційними педагогами закладів спеціальної освіти було розроблено анкету за допомогою інструменту google forms. Анкета містила 14 запитань, які дозволяли з'ясувати такі показники самооцінювання: стан задоволеності педагогічною діяльністю; чинники, що впливають на ставлення до роботи; джерела для оцінювання фахової діяльності; співставлення власної оцінки з оцінкою адміністрації та батьків дітей з ООП; наявність бажання підвищувати свою кваліфікацію та її форми; готовність до поширення власного досвіду роботи. З метою підвищення вірогідності відповідей анкетування було анонімним. Наведемо запитання google forms:

- Ваша посада.
- Чи задоволені Ви своєю педагогічною діяльністю?
- Що саме приносить Вам задоволення у роботі?
- Які види Вашої роботи є складними чи не дуже приємними для Вас?
- На який вид діяльності Ви витрачаєте найбільше часу?
- Чи оцінюєте Ви свою професійну діяльність?
- Якими джерелами Ви користуєтеся для оцінки якості своєї роботи?
- Яким чином здійснюється у Вашому закладі оцінка якості навчання дітей з ООП та корекційно-розвиткових занять?
- Чи враховується думка батьків дітей щодо роботи фахівців?
- Чи хочете Ви підвищувати свою кваліфікацію?
- Якими джерелами Ви користуєтеся для підвищення кваліфікації?
- Назвіть найбільш актуальні для Вас напрями чи питання підвищення кваліфікації.
- Які форми підвищення кваліфікації є найбільш прийнятними для Вас?
- Чи хотіли б Ви самі ділитися з колегами досвідом роботи?

У анкетуванні взяли участь 73 корекційних педагоги (вчителі і вихователі) 4 закладів спеціальної освіти з 3-х областей України: Солобковецького навчально-реабілітаційного центру і Кам'янець-Подільського навчально-реабілітаційного центру Хмельницької обласної ради; Одеського навчально-реабілітаційного центру «Формадо» Одеської обласної ради; комунального закладу «Таращанський навчально-реабілітаційний центр» Київської обласної ради. Проаналізуємо результати відповідей.

На запитання «*Чи задоволені Ви своєю педагогічною діяльністю?*» 76,7% респондентів відповіли «*Задоволені*»; 20,6% – «*Надзвичайно задоволені*»; 2,7% педагогів було важко відповісти. Варто зазначити, що відповідей «*незадоволена*» і «*надзвичайно незадоволена*» не було.

Відповідаючи на запитання про те, що саме приносить їм задоволення у роботі, більшість корекційних педагогів – 82,2% чинниками називали роботу з дітьми та їхні успіхи, зокрема: «*Спілкування з дітьми*», «*Робота з дітьми*», «*Успіхи дітей*», «*Колектив, учні, точніше їх бажання навчатись*», «*Успіхи в навчанні моїх вихованців, перемоги в конкурсах, в яких вони беруть участь*», «*Праця з дітьми, віддача моїх зусиль*», «*Рівень досягнень учнів*», «*Розуміння учнями програмного матеріалу*», «*Робота з дітьми, особливо результат роботи*», «*Досягнення конкретних результатів у вихованні дітей*», «*Успіхи і досягнення учнів*», «*Успіх учнів, робота з дітьми*», «*Щасливі очі учнів*», «*Досягнення конкретних результатів в вихованні дітей*», «*Позитивні зрушення у розвитку учня*», «*Задоволення у роботі приносить мені, коли я бачу задоволення від праці у дітей та досягнення поставленої задачі*», «*Мікроклімат в колективі, радість успіху від виконаних справ*», «*Коли я працюю, даю знання й отримую від учнів зацікавленість, уважне ставлення до своїх предметів*».

9,6% респондентів одержують задоволення від досягнення професійних цілей і власного зростання, наприклад: «*Досягнутий результат у поставленій меті*», «*Творчий ріст*», «*Бачити досягнення результату*», «*Можливість проявити свої здібності*», «*Творча й цікава робота*», «*Можливість творчого розвитку*», «*Я розкриваю в собі нові таланти*». 4,1% педагогів вказали на суспільну вагомість діяльності, зокрема:

«Можливість бути корисним для людей», «Можливість допомогти дітям», «Значимість змісту і характеру роботи, її результатів». 2,7% опитаних в якості позитивних чинників назвали оцінку результатів своєї роботи батьками учнів. 1,4% – «Заробітна плата».

Серед складних та не дуже приємних видів роботи, які впливають на задоволеність педагогічною діяльністю, 89% фахівців називали причини, пов'язані з діловодством, зокрема: «Річна звітність», «Багато роботи письмової», «Складання планів», «Заповнювати багато документації», «Всілякі бюрократичні перешкоди», «Щоденні плани», «Підбір матеріалу до стендів». 79,4% респондентів називали чинники, обумовлені проблемами розвитку дітей, неблагополучністю сімей, наприклад: «Агресія дітей», «Робота з дітьми з аутичним спектром», «Коли дитина погано себе почуває, особливо коли епілептичний приступ в учня», «Встановити контакт з дітьми», «Складно, коли дитина починає істеріку», «Враховуючи специфіку роботи з дітьми з особливими освітніми потребами не завжди досягаєш поставлених цілей», «Індивідуальний підхід до кожного учня», «Неадекватні батьки», «Реакція деяких батьків на можливості навчання їх дитини», «Робота з батьками, які не хочуть сприймати труднощі (діагноз) своєї дитини» та ін. 30% опитаних вказали на труднощі, пов'язані з дистанційним навчанням, зокрема: «Відсутність зворотного зв'язку через дистанційне навчання», «Електронний вид праці», «Постійна робота за комп'ютером». На 12,3% осіб впливають негаразди в колективі, а саме: «Критика, оцінка діяльності колег», «Непорозуміння у колективі». 10,9% педагогів відзначили, що не мають складних чи не дуже приємних видів роботи і пояснювали це так: «Всі види роботи вважаю приємними», «Всі види роботи цікаві і допомагають мені в розвитку», «За всі труднощі я отримую заробітну плату». Зауважимо, що сумарна кількість відповідей на це запитання перевищує 100%, оскільки респонденти могли давати кілька відповідей.

На запитання «На який вид діяльності Ви витрачаєте найбільше часу?» корекційні педагоги відповіли так: 27,4% респондентів вказали, що найбільше часу витрачають на підготовку до уроків; 23,3% – на оформлення документів; 20,6% – на підготовку до корекційно-розвиткових занять; 17,8% – на виготовлення дидактичного матеріалу; 6,8% – на самопідготовку; 4,1% – на підготовку проєктів.

На запитання «Чи оцінюєте Ви свою професійну діяльність?» 82,2% респондентів відповіли «Так»; 9,6% – «Ні»; 6,8% – «Важко відповісти»; 1,4% – «Просто бачу, що діти мене люблять і люблять мої уроки, на яких стараються і працюють».

Серед джерел, якими користуються для оцінки якості своєї роботи, корекційні педагоги виділили законодавчі та нормативні документи (16,5%); методичні рекомендації закладу (10,9%). 71,2% якості своєї роботи оцінюють за показниками успішності та розвитку дітей, відгуками батьків, оцінкою незалежних експертів, наприклад: «Відгуки керівництва, батьків, розвиток учнів, оцінка незалежних експертів – аудит школи», «Оцінка роботи адміністрації, колег, батьків», «Здобутки вихованців, думка адміністрації, колег, батьків», «Оцінка колег», «Досягнення дітей у процесі навчання та результати надбання творчого росту в праці», «Аналіз результатів корекційно-розвивальної роботи з учнями», «Моніторинг рівня досягнутих результатів успішності дитини», «Результати знань учнів, оцінка з боку батьків та

дітей». 1,4% вказали, що якість своєї роботи оцінюють наявністю преміювання.

На запитання «Яким чином здійснюється у Вашому закладі оцінка якості навчання дітей з ООП та корекційно-розвиткових занять?» значна кількість респондентів (20,6%) відповіли «Через проведення моніторингу». Також фахівці відзначили, що оцінка якості навчання дітей з ООП та корекційно-розвиткових занять здійснюється відповідно до вимог навчальних програм, за методичними рекомендаціями МОН, на засіданнях разом з фахівцями ІРЦ, відповідно до критеріїв якості знань дітей з особливими освітніми потребами та ін.

На запитання «Чи враховується думка батьків дітей щодо роботи фахівців?» 93,2% респондентів відповіли «Так»; 4,1% – «Ні»; 2,7% – «В залежності від ситуації».

93,2% корекційних педагогів планують підвищувати свою кваліфікацію; 2,7% – «Постійно підвищуюю». Слід відзначити, що лише 2,7% респондентів було важко відповісти, а 1,4% опитаних не планують проходити підвищення кваліфікації через те, що «В країні війна».

Для самостійного професійного вдосконалення корекційні педагоги найчастіше користуються інтернет ресурсами, фаховою методичною літературою, слухають вебінари, семінари, тренінги на освітніх платформах «Всеосвіта», «На урок», «Едера»; також респонденти проходять курси підвищення кваліфікації.

Респонденти зазначили, що найбільш прийнятними формами для підвищення кваліфікації є:

- майстер-клас (74%);
- тренінг (65,8%);
- вебінар (56,2%);
- круглий стіл (43,8%);
- семінар (38,4%);
- конференція (35,6%);
- лекція (31,5%).

Серед найбільш актуальних напрямів / питань підвищення кваліфікації корекційні педагоги виділили наступні:

- корекційна робота;
- робота з дітьми з РАС;
- інноваційні методи і технології;
- інклюзія і дистанційне навчання;
- робота з батьками;
- робота вихователя в умовах НУШ;
- практичні аспекти роботи з дітьми з помірними інтелектуальними порушеннями;
- соціалізація дітей у суспільство;
- музична терапія;
- розвиток професійних компетентностей;
- робота з учнями, які мають ООП в умовах НУШ;
- психолого-педагогічний супровід;
- булінг та кібербулінг;
- використання цифрових технологій, мовленнєва, інклюзивна компетентність;
- роз'яснення щодо стратегії розвитку дитини з ПП.

На запитання «Чи хотіли б Ви самі ділитися з колегами досвідом роботи?» 60,3% респондентів відповіли «Так»; 6,8% – «Ні»; 30,1% – «Важко відповісти»; 1,4% – «Подумаю про це пізніше»; 1,4% – «Ділюся з колегами дидактичним, роздатковим матеріалом».

Результати анкетування свідчать, що фахівці переважно позитивно ставляться до своєї професійної діяльності. Переважаючими факторами задоволеності професійною діяльністю корекційних педагогів слугують суспільні та дитиноцентровані цінності, що є вагомим умовою ефективності навчання і виховання дітей з ООП. Знижують рівень задоволеності фаховою діяльністю і об'єктивні, і суб'єктивні чинники, серед яких переважають бюрократичні вимоги та складний контингент дітей. Переважна більшість респондентів оцінюють і аналізують свою діяльність, що, звичайно, є підставою для саморозвитку.

Аналіз результатів анкетування свідчить про домінування суб'єктивних чинників в самоцінюванні педагогів. Переважна більшість з них розуміють вагомість професійного зростання і планують підвищення кваліфікації. Корекційні педагоги обирають не лише курси підвищення кваліфікації, а й сучасні неформальні заходи, в тому числі на різних освітніх платформах; перевагу надають активним формам, на яких можуть не лише розширити знання, а й одержати практичні навички. Аналіз виділених респондентами проблем для підвищення кваліфікації свідчить, що їх цікавлять питання змісту й методики роботи з дітьми, сучасних підходів до навчання дітей з ООП, різні аспекти соціалізації учнів.

Отже, проведене дослідження показує, що в різних регіонах України корекційні педагоги однаково серйозно ставляться до фахової компетентності та необхідності її удосконалення. Проте їм бракує реальних критеріїв і показників для здійснення самооцінки якості професійної діяльності. Розробка таких показників і відповідних методичних рекомендацій має стати перспективою дослідження проблеми.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Буйняк М. Г. Формування психологічної готовності вчителів до інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами: автореф. дис. ... кандидата психол. наук: 19.00.08. Київ, 2019. 19 с.
2. Мартинчук О. В. Теорія та практика підготовки фахівців зі спеціальної освіти до професійної діяльності в інклюзивному освітньому середовищі: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.03. Київ, 2019. 614 с.
3. Миронова С. П., Буйняк М. Г. Професійна діяльність та особистість корекційного педагога: навч. посіб. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2020. 136 с.
4. Нова українська школа: Концептуальні засади реформування середньої школи. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 04.08.2022).
5. Порядок підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників: Постанова Кабінету Міністрів України від 27.12.2019 № 1133. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/800-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення: 04.08.2022).
6. Про затвердження Порядку проведення інституційного аудиту закладів загальної середньої освіти: Наказ МОН України від 12.03.2019 № 250/33221. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-poryadku-provedennya-institucijnogo-audituv-zakladiv-zagalnoyi-serednoyi-osviti> (дата звернення: 04.08.2022).
7. Типове положення про атестацію педагогічних працівників: наказ МОН України від 06.10.2010 № 930. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1255-10#Text> (дата звернення: 09.08.2022).

REFERENCES

1. Buiniak, M. H. (2019). Formuvannia psykholohichnoi hotovnosti vchyteliv do inkliuzyvnogo navchannia ditei z osoblyvymy osvitnimy potrebamy. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].
2. Martynchuk, O. V. (2019). Teoriia ta praktyka pidhotovky fakhivtsiv zi spetsialnoi osvity do profesiinoi diialnosti v inkliuzyvnomu osvitnomu seredovyshchi *Extended abstract of the doctor's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].
3. Myronova, S. P., Buiniak, M. H. (2020). Profesiina diialnist ta osobystist korektsiinoho pedahoha. Kam'ianets-Podilskyi: Kam'ianets-Podilskyi natsionalnyi universytet im. Ivana Ohienka [in Ukrainian].
4. Nova ukrainska shkola: Kontseptualni zasady reformuvannia serednoi shkoly. (2016). URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> [in Ukrainian].
5. Poriadok pidvyshchennia kvalifikatsii pedahohichnykh i naukovo-pedahohichnykh pratsivnykiv: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 27.12.2019 № 1133. (2019). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/800-2019-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
6. Pro zatverdzhennia Poriadku provedennia instytutsiinoho audytu zakladiv zahalnoi serednoi osvity: Nakaz MON Ukrainy vid 12.03.2019 № 250/33221 (2019). URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-poryadku-provedennya-institucijnogo-audituzakladiv-zagalnoyi-serednoyi-osviti> [in Ukrainian].
7. Typove polozhennia pro atestatsiiu pedahohichnykh pratsivnykiv: nakaz MON Ukrainy vid 06.10.2010 № 930. (2010). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1255-10#Text> [in Ukrainian].